

Kenraali Jaakko Valtanen

Mannerheim ratsastaa yhä keskuudessamme

Marsalkan kuolemasta 60 vuotta

Suruviestin saapuessa Suomen Marsalkka Carl Gustaf Emil Mannerheimin kuolemasta Sveitsissä tammikuun kahdeksannen kolmatta päivän vastaisena yönä v. 1951, sotavuosien kokemukset olivat vielä tuoreina kaikkien kansalaistemme muistissa. Ihmisten jokapäiväinen elämä ja turvallisuus, samoin kuin maamme asema ja tulevaisuus olivat nekin vielä monen epävarman tekijän varassa. Tieto Suomen Marsalkan poismenosta kosketti sen tähden syvästi ihmisten tuntoja. Laajalti koettiin, että ikuisuuteen oli poistunut itsenäisyysaikamme merkittävin sotilaallinen ja valtiollinen johtaja sekä poikkeuksellisen lahjakas ja moni-ilmeinen persoonallisuus, joka oli ainutlaatuisella tavalla vaikuttanut maamme kohtaloihin ja johon erityisesti vaikeuksien hetkellä oli luotettu. Harvat olivat ne joskin äänekkäitä jotka ajattelivat toisin.

Suomen Marsalkan asema oli sellainen että hautaus valtiovallan toimenpitein oli selvyys, mutta tuon ajan ilmapiiriä kuvaa se, että hallitus äänestyksen jälkeen ja yhden äänen enemmistöllä, päätti jäädä pois helmikuun 4. päivänä pidettävistä hautajaisista. Surujuhlassa olivat kuitenkin läsnä Tasavallan Presidentti Juho Kusti Paasikivi, Eduskunnan puhemies K-A Fagerholm, samoin kuin pääministeri Urho Kekkonen. Vaikuttavan muistopuheen piti Eduskunnan puhemies. Tasavallan Presidentin seppelenuhassa oli teksti: "Isänmaalle unohtumattomia palveluksia suorittaneen suuren sotilaan ja valtiomiehen muistoa kunnioittaen". Hautajaisista tuli merkittävä kansallinen tapahtuma. Siinä eri kansalasipiirit ja yksityiset ihmiset saattoivat ensimmäisen kerran sotiemme jälkeen julkituoda yhteisiä isänmaallisia tunteitaan. Surun ja epävarmuuden ilmapiiristä huolimatta juhlava tapahtuma koettiin kansallista omanarvontuntoamme kohottavana tilaisuutena. Varsinkin pääkaupungin ylioppilasyhteisöt ja tuhannet reservin upseerit pitivät hautajaisiin osallistumistaan luonnollisena kunniavelvollisuutenaan.

Suomen Marsalkka Mannerheim kuuluu niihin historiallisiin merkkimiehiin, jotka eivät katoa kuolemaansa. Kuluneen kuudenkymmenen vuoden aikana hänestä on kirjoitettu suunnaton määrä erilaisia kirjoja - tutkimuksia, laajoja elämänkertoja, romaaneja, kuvateoksia ynnä muita. Useita niistä on joko kirjoitettu tai käännetty ulkomaan kielille. Mannerheimista on tehty näytelmiä, muotokuvia, postimerkkejä ja postikortteja sekä mitaleja. Voidaan oikeutetusti sanoa, että Mannerheim ratsastaa yhä keskuudessamme. Marsalkkaan kohdistunut mielenkiinto ja hänen persoonansa valottaminen mitä erilaisimmista näkökulmista vaikuttaa ehtymättömältä. Eikä ole kyse vain suomalaisten osoittamasta kiinnostuksesta. Varsin puhutteleva tässä suhteessa on Suomalaisen Klubin julkaisema Mannerheimia esittelevän internet-sivuston saama vastaanotto. Kun sivusto oli avattu, niin muutaman ensi kuukauden aikana sille oli tehty yli 300 000 käyntiä - valtamerten takaisia pieniä maita myöten.

Mannerheimiin kohdistuneen mielenkiinnon jatkuminen ei selity yksinomaan sillä, että hän oli poikkeuksellisen etevä sotilas ja taitava valtiomies, tai sillä että hän oli aatelismies ja hovien suosikki tai sillä, että hänen olemuksensa ja esiintymisensä säteilivät suurta arvovaltaa ja johtajan karismaa. Ehkä hän kaikkien näiden ominaisuuksiensa ja merkittävien saavutustensa ohella puhuttelee nykypolvea myös sillä, että hän elämänsä ulkoisesta suuruudesta ja värikkyydestä huolimatta oli monissa kohtalonsa käännteissä hyvinkin tavallinen ihminen, tarvittaessa henkevä seuramies, mutta väsyneenä äksy ja oikutteleva, joskus masentunut ja vakavasti sairas, mutta usein yksinäinen ja luoksepääsemättömästi eristäytyvä.

Mannerheimin palatessa Suomeen joulukuun lopussa 1917, hän oli jo viisikymmenvuotias. Hänellä oli takanaan kolmenkymmenen vuoden palvelus Venäjän armeijassa ja keisarin hovissa. Hän oli myös

kohonnut korkeaan kenraaliluutnantin arvoon ja armeijakunnan komentajan asemaan sodassa. Vasta siinä vaiheessa alkoi hänen elämänsä toinen kolmenkymmenen vuoden jakso, jonka kuluessa hän vaikutti maamme kohtaloihin ja kansamme elämään neljän sotamme ylipäällikkönä, valtionhoitajana, vapaaehtoisen sosiaalisen kansalaistoiminnan edistäjänä, puolustusneuvoston puheenjohtajana ja lopulta Tasavallan Presidenttinä.

Mannerheimin kuoleman jälkeisinä vuosikymmeninä on käyty lähes jatkuvaa keskustelua siitä, millä nimellä vuonna 1918 hänen johdolla maassamme käytyä sotaa olisi kutsuttava. On luonnollista, että suurelle osalle kansaamme sota oli epäilemättä vapaussota, jonka keinoin maallemme hankittiin vapaus. Mutta toisaalta on yhtä luonnollista, että suuri osa kansastamme koki sen yhteiskuntaluokkien väliseksi kansalaissodaksi. Sota on sen kaikille osapuolille aina traaginen tapahtuma ja erityisesti veljessota, joka jättää molempiin osapuoliin ikuisia haavoja. Riippumatta siitä, millä nimellä tuota aikaa ja sen tapahtumia kuvataan, tosiasia on, että silloisen ratsuväenkenraali Mannerheimin johdolla toteutetut sotatoimet vaikuttivat ratkaisevasti siihen, että maamme itsenäistyi ja että sille voitiin aikaansaada länsimaiseen arvomaailmaan ja kulttuuriperinteeseen rakentuva demokraattinen valtiosääntö. Todettakoon, että ensimmäisessä maailmansodassa syntyneistä Euroopan valtioista Suomi on ainoa, jonka valtiosääntö on säilynyt muuttumattomana viime vuosiin saakka. Sen varassa toimivaa demokratiaa kansamme puolusti Mannerheimin johdolla myös viime sodissamme.

Lyhyen valtionhoitajakauden jälkeen Mannerheimiä ei vuonna 1919 valittu tasavaltamme ensimmäiseksi presidentiksi ja hän jäi pitkäksi aikaa syrjään virallisista tehtävistä. Ehkäpä erinä syinä olivat myös hänen tunnettu länsimielisyytensä sekä sopimattomaksi katsottu yrityksensä saada Suomi osallistumaan Venäjän silloin käynnissä olevaan sisällissotaan ja Pietarin suunniteltuun valtaamiseen. Tultuaan 1930-luvun alussa puolustusneuvoston puheenjohtajaksi Mannerheim, aavistaen eräänä harvoista lähestyvän suursodan vaaran, ponnisteli puolustusvoimien materiaalitalanteen parantamiseksi ja kansalaisten puolustustahdon kohottamiseksi. Julkisissa puheenvuoroissaan Mannerheim korosti toistuvasti vuoden 1918 traagisten tapahtumien unohtamista, ja kansalaissovun merkitystä pienen kansan elinvoiman ja maanpuolustuksen kannalta. Mannerheim oli eräs niitä harvoja julkisuuden vaikuttajia jotka ymmärsivät, että isänmaallisuus ja puolustustahto eivät synny yhdenmukaistavasta päätöksestä ja korulauseista vaan siitä, että ihmiset käytännössä kokevat elämänsä sisäisesti ja ulkoisesti turvallisiksi ja siten vaaran hetkellä maansa puolustamisen arvoiseksi.

Vaikka Mannerheimin asema ja arvostus olojen vakiintumisen myötä 1930-luvulla lisääntyivät, hän oli vuosikymmenen lopulla kuitenkin suurelle osalle kansaamme edelleen vuoden 1918 valkoinen kenraali. Menneet haavat eivät olleet vielä kaikki arpeutuneet. Vasta Talvisodan aikana ja sen jälkeen sotamarsalkasta ja ylipäälliköstä muodostui se kansakuntaa kokoava suuri persoonallisuus, luotettu sodan johtaja ja realistinen rauhantekijä, jollaisena hänet myöhempinä vuosina on tunnettu ja tunnustettu. Se että isänmaamme selvisi Talvisodan kurimuksesta -vaikkakin vakavasti haavoitettuna -niin kuitenkin itsenäisyytensä ja demokratiansa säilyttäen oli tietysti ihme, mutta ihmeen selityksessä on Mannerheimin johtamalla sotilaallisella puolustuksella, sotilaittemme ja kotirintaman kestävyydellä ja hänen itsensä saavuttamallaan luottamuksella keskeinen osansa. Talvisodan raskaiden rauhanehtojen hyväksymiseenkin tarvittiin Mannerheimin näkemystä ja arvovaltaa. Talvisota antoi Mannerheimille myös maailmalla tunnetun vapaussankarin maineen.

Sodan armottomat lait tuntien ja rintamakokemustensa opettamana Mannerheim oli tietysti varautunut suuriinkin tappioihin. Hän seurasi kuitenkin jatkuvasti ja pikkutarkasti tappiolukuja ja korosti ihmishenkien säästämisen merkitystä sotatoimissa. Tämä ylipäällikön sotilaistaan huolta

kantava ominaisuus tunnettiin rintamajoukoissa ja se vahvisti häneen kohdistunutta luottamusta. Joukoista se säteili turvallisuuden tunnetta myös kotirintamalle. Tätä luottamusta tarvittiin erityisesti ja nimenomaan kesällä 1944, jolloin Neuvostoliiton suurhyökkäyksen aikana heitettiin arpa kansamme vapaudesta ja jopa kansallisesta olemassaolosta.

Mannerheimin johtajuuden ja arvovallan sekä häntä kohtaan tunnetun luottamuksen avulla suomalaiset joukot kykenivät Karjalan Kannaksella ja Viipurinlahdella vihollisen pysäyttäviin torjuntataisteluihin ja Ilomantsin suunnalla suuriin voittoihinkin. Mannerheimin realistinen arviointi rauhanteon ehdottomasta välttämättömyydestä syyskesällä 1944 teki mahdolliseksi myös maamme irtautumisen oikeaan aikaan sodasta ja vain hänen arvovaltansa mahdollisti aseidemme kääntämisen saksalaisia vastaan, heidän karkottamiseksi Lapista välirauhanehtojen mukaisesti.

Sodan johtajana Mannerheimiä on kuluneiden vuosikymmenien aikana luonnollisesti arvioitu kriittisestikin. On sanottu, että hän ei osannut käyttää Päämajaa oikeaoppisesti, koska hänellä ei ollut yleisesikuntaupseerin koulutusta. On myös sanottu, että hän sekaantui liian pieniin asioihin ja oli hidas päätöksentekijä. Mutta hänen ylivertainen kokemuksensa suurten joukkojen johtamisessa ja johtajan karismansa aiheuttivat sen, että kenraali Airon sanoja lainaten; "Suomen Marsalkalla oli se täydellinen ja asiallinen arvovalta, jolla hänen käskynsä, määräyksensä ja ohjeensa tulivat tinkimättömästi noudatetuiksi. Tässä suhteessa hän oli täysin korvaamaton."

Venäjällä ja ulkomailla palveltujen vuosien aikana Mannerheimille oli kehittynyt kyky arvioida valtioiden välisten suhteiden ja riippuvuuksien syy-yhteyksiä. Tällä oli suuri merkitys vakavien ratkaisujen hetkillä, sillä vielä siihen aikaan maamme johtohenkilöissä oli varsin harvoja, joilla oli Mannerheimin omaksumaa syvällistä kansainvälistä näkemystä. Sen tähden Suomen Marsalkalla oli myös kyky arvioida suurvaltapolitiikan kulkua ja suhtautua varovaisesti ja ennakoiden niihin suunnitelmiin, joiden toteuttamisen vaikutukset olisivat kielteisiä. Sellaisiksi voidaan nähdä esimerkiksi hänen kieltonsa pommittaa Leningradia ilmasta sekä jatkuva viivyttelynsä määrätä joukkomme osallistumaan saksalaisten kanssa Leningradin saartoliikkeeseen Kannakselta ja Syvärin eteläpuolelta. Samansuuntainen ratkaisu oli hänen pidättäytymisensä Muurmannin radan katkaisemiseen tähtäävästä Sorokan operaatiosta saksalaisten vaatimuksista huolimatta. Näin hän pyrki torjumaan vaaralliseksi näkemänsä liiallisen riippuvuuden saksalaisista. Voidaan vain arvata millaisia rasitteita saksalaisten vaatimuksiin suostuminen olisi aiheuttanut, kun tuli sodasta irrottautumisen aika. Mannerheim oivalsi myös, että Suomen tuli irtaantua sodasta ennen Toisen maailmansodan päättymistä ja sen ennalta arvaamattomia jälkiselvittelyjä.

Mannerheimin realistista tilanteenarviointikykyä ja älyllistä joustavuutta osoitti ehkä myös se, että hän sodan päätyttyä oivalsi Paasikiven tapaan välttämättömyyden sopeutua muuttuneeseen sotilaspoliittiseen tilanteeseen sekä pyrkiä rakentamaan toimivat suhteet voimansa tunnossa olevaan äskeiseen suurvaltavastustajaan ja pysyvään rajanaapuriimme. Tiedämme, että kenraali Heinrichsin ja Mannerheimin muotoilemana syntyi ensimmäinen sopimusluonnos mahdollisesta sotilaallisesta yhteistyöstä Neuvostoliiton kanssa. Emme voi kieltää sitä, että ristiriitaisista vaikutuksistaan huolimatta, samoja ajatuskulkua noudatteleva, vuonna 1948 solmittu YYA-sopimus todella rauhoitti ja rakensi monin tavoin ongelmallisia idän suhteitamme.

Suomen Marsalkan kuolemasta kuluneet kuusi vuosikymmentä on pitkä aika. Sen kuluessa Mannerheimin persoona, hänen tekemisensä ja tekemättä jättämisensä on monipuolisesti tutkittu ja ruodittu. Vaikka julkisuudessa häneen on aika-ajoin suhtauduttu jopa liioittelevasti vähätellenkin, yleinen ja tasapainoinen arvio on vain vahvistanut hänen henkilökuvaansa sekä hänen korvaamatonta merkitystään isänmaamme kohtaloihin. Voimme kaikki tänään muistaa kunnioitettua

marsalkkaamme vilpittömän kiitollisin ajatuksin ja suuren arvostuksen tuntein. Suomen Marsalkan läheinen työtoveri ja uskottu kenraali Erik Heinrichs on sanonut: "Mannerheim johti taisteluamme niissä sodissa ja selkkauksissa, jotka suoraan tai epäsuorasti johtuivat Venäjän vallankumouksesta. Ilman hänen johtajantaitoaan ja ilman hänen tahtonsa lujuuutta ja kovuutta kansamme ei seisoisi siinä missä se nyt seisoo; omalla pohjalla, kaikesta huolimatta ja kansakuntien joukossa". Vaikka nämä ajatukset kirjoitettiin yli viisikymmentä vuotta sitten, niihin on helppo meidän tänäänkin yhtyä. Nuo sanat kun ovat edelleen totisinta totta.

(Tämä kirjoitus on ajantasaistettu versio kenraali Valtasen 28.1.2001 Mannerheimin kuoleman 50-vuotismuistotilaisuudessa pitämästä puheesta)

Lähde:

Mannerheimiana 7/2011 Champion of Liberty -yhdistyksen julkaisu (Jyväskylä 2011)